

УДК: 347.626.6

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.38.204136>

Ю. О. Мельниченко, старший викладач, адвокат
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: pilipenko_juliya@ukr.net

ЗАРЕЄСТРОВАНЕ ЦИВІЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА ФАКТИЧНИЙ ШЛЮБ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

В статті проведено дослідження практики Європейського суду з прав людини, а також досвіду європейських країн та України з питання, що стосується становлення і векторів розвитку законодавства, що регламентує зареєстровані цивільні одностатеві та/або різностатеві партнерства; проаналізовано європейський досвід правового регулювання різних форм позашлюбних союзів; зроблено висновки щодо шляхів вдосконалення національного законодавства, що регулює відносини між чоловіком та жінкою, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Ключові слова: шлюб, фактичний шлюб, цивільне партнерство, проживання чоловіка і жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Постановка проблеми. В законодавстві країн Західної Європи правові наслідки прояву особистих відносин, що виникають між людьми, які спільно проживають, ведуть спільний побут, мають намір побудувати сім'ю, але не укладають офіційний шлюб між собою, врегульовано не однаково, але за останні десятиліття сформувались певні законодавчі принципи, завдяки яким було створено максимально гармонійні умови дотримання та захисту прав і свобод осіб, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах. Євроінтеграційні процеси не дають можливості Україні залишатися поза впливом законодавчих тенденцій, що превалюють в країнах-членах Європейського Союзу. Визнання Сімейним кодексом України правових наслідків спільного проживання чоловіка та жінки, що не перебувають у шлюбі між собою, зокрема надання таким особам великого обсягу майнових прав, що притаманні подружжю, надання прав та обов'язків щодо взаємного утримання, надання права на усиновлення дітей, вимагає чіткої правової регламентації формальних та матеріальних умов, підстав, порядку виникнення, підстав та порядку припинення подібних відносин, законодавчого визначення форми подібного союзу, визначення кола осіб, що можуть бути його учасниками тощо. Станом на сьогоднішній день зазначені питання залишаються відкритими, створилась величезна законодавча прогалина, яка потребує негайного усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Частково дослідження окреслених питань вже було проведено рядом науковців, зокрема А. Х. Саїдовим, А. Д. Толстою, І. І. Дахно, проте комплексного вивчення становлення законодавства, що регулює подібні до шлюбних відносини в країнах Європейського Союзу, а також країнах, що межують з Україною, зокрема і в самій Україні, порівняльного аналізу норм права у цій сфері у зазначених країнах, вивчення практики Європейського суду з прав людини з розгляду справ, що виникають зі спорів з приводу фактичних шлюбних відносин, проведено не було. Приймаючи до уваги історичні аспекти становлення незалежної української держави з одного боку, та враховуючи тенденції європейської інтеграції, з іншого, вважаємо за необхідне усунути подібну прогалину.

Метою статті є надання пропозицій щодо вдосконалення правової регламентації відносин між чоловіком та жінкою, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. З метою недопущення порушення прав та законних інтересів осіб, що є учасниками подібних відносин, в даній статті ми поставили перед собою завдання дослідити векто-

ри формування законодавства у цій сфері країн-членів Європейського Союзу, а також законодавства країн, що межують з Україною; дослідити те, як в зазначених країнах проходило становлення законодавчого визнання наслідків спільного проживання осіб, що проживають у союзі, подібному до шлюбу; яку форму для подібних союзів передбачає законодавство країн Європи; дослідити принципи, якими керується Європейський суд з прав людини, розглядаючи скарги за зверненням осіб, що перебувають у подібних квазі-шлюбних союзах, а також дослідити те, як практика Європейського суду з прав людини впливає на розвиток і становлення законодавства в зазначеній сфері як в Європі, так і в Україні. Аналіз проведеного дослідження дасть можливість зробити відповідні висновки та запровадити позитивний європейський досвід з питань правового регулювання спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу в рамках реформування українського сімейного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Інститут шлюбу формувався у кожній країні з урахуванням конкретних історичних, релігійних, політичних чинників, на нього часто впливали й міжнародні воєнні, соціальні та економічні потрясіння. Дійсно, сьогодні можна спостерігати за тенденцією світової уніфікації, гармонізації норм сімейного права, що регулюють шлюбні відносини, більшість країн світу намагаються перейняти позитивний досвід для удосконалення свого внутрішнього національного законодавства. Проте, керуючись прагматичною метою запровадити досконалий правовий механізм урегулювання майнових відносин, захисту соціальних, житлових прав та законних інтересів учасників сімейних відносин, розробники законопроектів, науковці і суспільство загалом забувають про проблему різного сприйняття тих чи інших соціальних явищ з точки зору моральних засад суспільства. Зокрема, мова йде і про ставлення різних держав до правових наслідків фактичних шлюбних відносин, одностатевих шлюбів, цивільних партнерств, що поділило їх на два протилежні табори «за» і «проти» [1].

В якості однієї з позитивних характеристик розвитку сімейного права у країнах Західної Європи наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. А. Д. Толстая відмічає саме визнання юридичних наслідків за фактичними шлюбними відносинами [2, с. 21]. Проте саме цей аспект є одним із суперечливих питань, що виникло і досі не знайшло одностайності як в суспільстві, так і в науковій спільноті. Не можна не погодитись думкою із М. Босананца в тому, що шлюбно-сімейна система – це проєкція суспільної системи, і в міру суспільних змін змінюється і соціальний вигляд сім'ї [3].

Досліджуючи світову практику, зокрема практику держав-членів Європейського Союзу, вбачається, що альтернативою правовому інституту цивільного шлюбу є правовий інститут цивільного партнерства (цивільний союз, домашнє партнерство, внутрішнє партнерство, зареєстроване партнерство тощо), який є нормативно визначеною правовою підставою виникнення взаємних прав та обов'язків, що притаманні подружжю. Варто зазначити, що не всі з 27 країн-членів ЄС визнають інститут цивільного партнерства. Так Румунія, Польща, Словаччина, Болгарія, Литва і Латвія визнають правові наслідки виключно за зареєстрованим згідно з встановленими правилами внутрішнього національного законодавства цивільним шлюбом. Решта країн-членів ЄС, в більшій чи меншій мірі зробили поступки та визнали на законодавчому рівні щодо осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, певний обсяг взаємних прав та обов'язків, що притаманні подружжю. Вбачається, що подібна до шлюбу форма союзу двох осіб виникла через наявність законодавчих перепон до реєстрації цивільного шлюбу. Найпоширенішою перепорою (негативною матеріальною умовою) реєстрації цивільного шлюбу є належність осіб, що перебувають у подібному союзі, до однієї статі. Що ж до країн, які є прикордонними сусідами сучасної України, то відповідно до їхнього внутрішнього законодавства поняття шлюбу є сталим інститутом і, як правило, йде врозрід з його європейським баченням. Єдиною прикордонною з Україною державою, законодавством якої передбачені правові наслідки фактичного проживання чоловіка та жінки однією родиною без реєстрації шлюбу, є Угорщина. Ряд країн СНД також не визнають фактичні шлюбні відносини та не надають їм правового значення (Російська Федерація, Азербайджанська

республіка, Вірменія, Республіка Білорусь, Республіка Молдова, Грузія та ін.). На відміну від зазначених країн, законодавство України визнає правові наслідки фактичного шлюбу. Так, статтями 74, 91, 211 СК України [4] врегульовано відносини між чоловіком та жінкою, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Мова йде про нормативне врегулювання між такими особами майнових відносин, відносин взаємного утримання та усиновлення.

Досліджуючи географію та сучасну історію становлення правового інституту цивільного партнерства в Європі, варто зазначити, що вперше він урегулював відносини саме між одностатевими партнерами. В Данії Закон про «зареєстровані партнерства» було прийнято 7 червня 1989 року, внаслідок чого Данія стала першою країною в світі, яка визнала одностатеві союзи [5]. До країн, які на законодавчому рівні дозволили реєстрацію цивільних партнерств для одностатевих пар, визначивши у кожному конкретному для кожної країни випадку, обсяг прав та обов'язків, що виникають на цій підставі, належать Данія, Угорщина, Німеччина, Ірландія, Мальта, Нідерланди, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швеція. Як наслідок у зазначених країнах (за виключенням Чехії, Хорватії) наслідком законодавчого визнання права на реєстрацію цивільного партнерства між одностатевими парами стало подальше прийняття законів, що дозволили реєстрацію одностатевих цивільних шлюбів. З першого погляду логічним здається, що впровадження інституту одностатєвого цивільного партнерства має на меті саме захист прав та інтересів представників ЛГБТ-спільноти. Проте, ретельно дослідивши законодавство країн-членів ЄС, вбачається, що можливість реєструвати цивільне партнерство надається не лише одностатєвим, а і різностатєвим парам. До таких країн відносяться Австрія, Бельгія, Угорщина, Великобританія, Греція, Італія, Кіпр, Люксембург, Португалія, Словенія, Франція та Естонія.

Нетиповим для країн Європи є підхід до врегулювання інституту цивільного партнерства у Бельгії – закон дозволяє вступати у подібний союз особам, що є родичами прямої лінії споріднення. Це є можливим, оскільки у Бельгії даний союз розглядається не як альтернатива шлюбу, а як зручна форма співжиття. Учасниками подібного союзу можуть бути дієздатні повнолітні особи, незалежно від їхньої статі, що не перебувають у шлюбі або іншому цивільному партнерстві [6].

На ранніх етапах становлення законодавства, що регулює відносини цивільного партнерства, країни-члени ЄС займали різні позиції щодо їх учасників: одні надавали право реєстрації партнерства виключно різностатєвим особам, інші – виключно одностатєвим.

Показовим та взірцевим, на наш погляд, став досвід Греції, де 26 листопада 2008 року набув чинності Закон № 3719/2008 під назвою «Реформи про сім'ю, дітей і суспільство», ним було запроваджено офіційну форму партнерства – «договір про спільне життя». Згідно з його першої статті, такий договір міг бути укладений виключно між особами протилежної статі. Але зазначений закон був оскаржений у Європейському суді з прав людини як такий, що порушує право на повагу до особистого і сімейного життя та призводить до дискримінації між різностатєвими та одностатєвими парами, завдаючи шкоди останнім. Заявники стверджували про порушення принципів, передбачених статтями 8 і 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7] (далі Конвенції), оскільки «договір про співжиття» був призначений тільки для осіб протилежної статі, чим було порушено їх право на недоторканність приватного життя і сім'ї, а також було невинувато дискриміновано пари гетеросексуалів і одностатєві пари на шкоду останнім (рішення ЄСПЛ від 07.11.2013 року «Валліанатос та інші проти Греції»), заяви № 29381/09 та №32684/09). У 2013 році у своєму рішенні ЄСПЛ погодився з аргументацією позивачів і вирішив, що Греція порушила статтю 14 («Заборона дискримінації») у поєднанні зі статтею 8 («Право на повагу до приватного і сімейного життя») Конвенції, в результаті чого у 2015 році грецький парламент поширив дію реєстрованого партнерства на одностатєві пари [8]. У 2014 році дві одностатєві подружні пари подали такий позов проти України і тепер очікують розгляду своїх заяв [9].

Протилежним прикладом став досвід Великобританії. Острів Мен – єдина частина Британських островів, яка до 2018 року надавала можливість гетеросексуальним парам можливість увійти до цивільного партнерства. У 2014 році двома лондонцями, Ребеккою Стейнфельдом та Чарльзом Кейданом, які відкидають традиційний шлюб, було подано позов на тій підставі, що цивільний шлюб є «сексистським» і «патріархальним» інститутом, а заборона реєстрації цивільного партнерства різностатевими особами є потенційним порушенням прав людини, передбачених статтею 14 (заборона дискримінації) та статтею 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції [10]. 27 липня 2018 року Верховний суд Великобританії постановив, що надання права вступати до цивільного партнерства лише одностатевим парам є дискримінаційним, і в даному випадку це рішення створює умови тиску для уряду, щоб дозволити гетеросексуальним парам увійти до таких союзів [11].

Подібна судова практика ЄСПЛ свідчить про те, що формування в Україні законодавчої бази з питання правового регулювання договорів про цивільне партнерство має передбачати можливість укладення договорів про цивільне партнерство як одностатевими, так і різностатевими парами. Вбачається, що дозвіл на укладання договору про цивільне партнерство повинен поширюватися одночасно і на одностатеві пари, і на різностатеві пари.

Наголошує на даній точці зору і Конвенція, яка є «живим інструментом, що... по-кликаний інтерпретуватися у світлі поточних умов» (рішення ЄСПЛ 25 квітня 1978 у справі «Тайрер проти Великобританії» [12]; рішення ЄСПЛ від 22.02.1996 року у справі «Крістін Гудвін проти Великобританії», заява № 28957/95 [13]), держава повинна вибрати заходи, які повинні бути прийняті відповідно до статті 8 для захисту сім'ї і забезпечити повагу до сімейного життя, беручи до уваги еволюцію суспільства, а також зміни, які виникають на шляху, сприймати проблеми суспільства, цивільного стану і соціальних проблем, включаючи ідею про те, що існує більше одного шляху або вибору можливостей стосовно того, як вести приватне та сімейне життя (рішення ЄСПЛ у справі «Х та інші проти Австрії», скарга N 19010/07 [14]).

Паралельно з тим, ЄСПЛ неодноразово вказував, що відмінності, засновані на ознаці статі, вимагають особливо серйозних мотивів для виправдання і що посилання на традиції, загальні припущення або переважаючі громадські позиції в конкретній країні самі по собі не можуть вважатися складовими достатнього виправдання для відмінності в зверненні, а тим більше подібні стереотипи, засновані на расі, походженні, кольорі або сексуальній орієнтації (рішення Великої палати ЄСПЛ у справі «Костянтин Маркін проти Російської Федерації» [15]).

Отже ЄСПЛ вже неодноразово розглядав ряд справ, у яких йшлося про дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації у сфері приватного та сімейного життя. Більшість з них розглядалися саме за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема стосувалися можливості для одностатевих пар укласти шлюб або мати альтернативну форму юридично визнаного сімейного союзу (рішення у справі «Шальк і Копф проти Австрії» (Schalk and Kopf v. Austria) no. 30141/04, ECHR 2010 від 22 листопада 2010 р.). У розглядуваній справі Суд знову повторив, що відносини між співмешканцями в одностатевій парі, які перебувають у де-факто існуючих постійних стосунках, так само як і відносини в різностатевій парі в такій самій ситуації, підпадають під визначення «сімейне життя». Суд зазначив, що в разі, якщо підстави, якими мотивується відмінність у ставленні, пов'язані виключно з урахуванням сексуальної орієнтації заявниці, такий підхід вважатиметься, з точки зору Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, дискримінаційним. Поняття сім'ї у значенні ст. 8 Конвенції включає в себе не тільки зареєстровані подружні відносини, але й інші «сімейні» зв'язки, які передбачають, що їх учасники живуть спільно поза законним шлюбом. Отже, Суд констатував порушення статті 14, взятої у поєднанні зі статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [16].

Розглядаючи справу «Оліарі та інші проти Італії», ЄСПЛ у 2015 р. наголосив, що «одностатеві пари так само, як і різностатеві пари, здатні вступати в стабільні, віддані відносини, і що вони знаходяться у ситуації, доречно подібній до різностатевої пари стосовно потреби у юридичному визнанні та захисту їхніх стосунків», і вирішив, що відмова італійської влади від запровадження будь-якої правової форми визнання таких стосунків порушує статтю 8 ЄКПЛ. У 2016 р. в Італії було ухвалено закон про реєстровані партнерства для одностатевих пар [17].

Поряд з цим, статистика укладення реєстрованих партнерств у тих європейських країнах, які на законодавчому рівні урегулювали дане питання, показує, що вони складають декілька відсотків від загальної кількості шлюбів, укладених за певний проміжок часу в даній країні, наприклад, в Ірландії у 2013 р. кількість зареєстрованих партнерств (одностатевих) склала 1,6 %, а у 2014 р. – 1,8 % від кількості шлюбів (різностатевих); у Фінляндії ті самі дані склали близько 1,4 % в обидва ці роки. Країни, в яких існує реєстроване партнерство як для одно-, так і для різностатевих пар, демонструють, що воно є досить популярним і серед гетеросексуальних партнерів – зокрема, у Франції у 2013 р. було укладено загалом 162698 цивільних союзів (що складає 72 % від укладених у тому ж році шлюбів), з яких різностатеві партнерства склали 96 %; ці ж дані за 2014 р. складають 173728 цивільних союзів (77 % від кількості шлюбів), з яких різностатевих – теж 96 %. У Нідерландах у 2013 р. було зареєстровано 9445 партнерств (14,6 % від кількості шлюбів), з яких різностатевих – 96 %, як і у Франції [18].

Встановивши, у змісті ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [19], що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права, Україна фактично визнала для себе обов'язковість практики Європейського суду з прав людини, а отже подальше вирішення питання про належні стандарти врегулювання сімейних правовідносин не може відбуватися без урахування аналізу правових позицій ЄСПЛ.

Приймаючи до уваги європейську практику законодавчого регулювання суспільних відносин із зазначеного питання, 25 серпня 2015 року Указом Президента України було затверджено Національну стратегію у сфері прав людини (далі – Національна Стратегія). Її розробка та прийняття були зумовлені необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини, вирішення системних проблем у зазначеній сфері. Згідно преамбули зазначеного нормативного акту, Національна Стратегія спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації. Серед Стратегічних напрямів Національна Стратегія передбачає, зокрема, такі напрямки діяльності як забезпечення права на життя, протидія катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, забезпечення права на справедливий суд, забезпечення свободи думки і слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації та вільного розвитку особистості, забезпечення свободи мирних зібрань та об'єднань, попередження та протидія дискримінації тощо [20].

Планом дій щодо реалізації Національної стратегії у галузі прав людини на період до 2020 року, затвердженим розпорядженням Кабміну від 23.11.2015 року за № 1393-р (далі План дій), планувалося до II кварталу 2017 року розробити законопроект про легалізацію зареєстрованого цивільного партнерства – для різностатевих і одностатевих пар. З метою попередження та протидії дискримінації, створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації, прагнучи до забезпечення комплексності та узгодженості законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації, упровадження відповідних та своєчасних позитивних дій на національному та місцевому рівні у сфері запобігання та протидії дискримінації, забезпечення ефективного та своєчасного реагування держави на нові виклики, в п. 105 пп. 6 було передбачено розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареє-

строваного цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права несвідчення проти свого партнера [21].

Проте, як вбачається зі змісту Звіту за 2018 рік про виконання плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, виконання запланованих заходів, передбачених п. 105 пп. 6 Плану дій, зокрема розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар є неможливим. Так до Міністерства юстиції України надійшла велика кількість звернень від обласних, міських, районних у містах рад, громадських і релігійних організацій, зокрема, Запорізької обласної ради, Кам'янець-Подільської міської ради, Тернопільської обласної ради, Рівненської міської ради, Рівненської обласної ради, Рівненської районної ради Рівненської області, Острозької міської ради, Полтавської міської ради, Фастівської міської ради Київської області, Нововолинської міської ради Волинської області, Миколаївської обласної ради, Новоодеської районної ради Миколаївської області, Дунаєвецької міської ради Хмельницької області, Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, Всеукраїнської громадської організації «Любов проти гомосексуалізму», громадської організації «Місія милосердя й справедливості», громадської організації «Громадянський рух «Всі разом!», громадської організації «Древо», Всеукраїнської громадської організації «Об'єднання християн-військовослужбовців України» стосовно неприйнятності і зупинення виконання Плану дій у частині підпункту 6 пункту 105. Розглянувши усі зазначені звернення, враховуючи їх значну кількість та, проаналізувавши Конституцію України, чинні міжнародні договори України, інше відповідне законодавство, було прийнято рішення про те, що підпункт 6 пункту 105 Плану дій не може бути і не буде реалізований [22].

Вбачається, що запровадження в Україні правового інституту зареєстрованого цивільного партнерства як альтернативи зареєстрованому цивільному шлюбу, є неможливим, оскільки впровадження цивільного партнерства виключно для різностатевих пар суперечить практиці ЄСПЛ, тоді як впровадження даного правового інституту для одностатевих та різностатевих пар одночасно, як того вимагають загальноєвропейські принципи формування національного законодавства, йде врозрід з баченням цього питання суспільством України. Як результат, норми національного законодавства, які визнають правові наслідки проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу (без вимоги до здійснення будь-яких юридично значимих дій на підтвердження свого союзу), не передбачаючи в законі можливості таким особам зареєструвати цивільне партнерство будь-яким способом (шляхом укладання договору про цивільне партнерство, реєстрації союзу в органах нотаріату чи місцевого самоврядування, як це має місце в країнах ЄС), створюють умови правового вакууму, оскільки фактично відсутній законодавчо визначений юридичний факт, який є підставою для виникнення між такими особами правовідносин.

Висновки і пропозиції. Аналіз змісту діючих норм СК України не дає змоги дійти однозначного висновку про перелік обов'язкових елементів юридичного складу, необхідного для виникнення «фактичних шлюбних» правовідносин. Подібний стан речей свідчить про відсутність нормативно встановлених вимог до формальних та матеріальних умов вступу у подібні відносини, що є свідченням недосконалої правового регулювання даного інституту та причиною неоднозначної судової практики. Близькою до української моделі є практика регулювання даної сфери суспільних відносин в Еквадорі, а до недавніх пір (до запровадження інституту цивільного партнерства) – в Португалії та Хорватії. Вбачається, що Україні було б доречно переймати усталений європейський правничий досвід законодавчого регулювання відносин між особами, які з певних причин не бажають або не можуть вступати у зареєстрований цивільний шлюб. Міжнародні, і тим більш європейські тенденції, а також прецедентне право Європейського суду з прав

людини, вказують на необхідність законодавчого врегулювання правового статусу осіб, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу та вирішення їхніх нагальних проблем. Існуюча в Україні модель правової регламентації відносин фактичного подружжя не відповідає принципам міжнародного законодавства та практиці ЄСПЛ. Суперечність, нелогічність положень внутрішнього національного законодавства у цій сфері є причиною частого порушення законних прав та інтересів осіб, що є недопустимим. Як висновок вбачається, що неможливість впровадження в Україні правового інституту зареєстрованого цивільного одностатевого та різностатевого партнерства, з одного боку, та недосконале суперечливе нормативне регулювання відносин між чоловіком та жінкою, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, з іншого боку, демонструє необхідність відмовитись від визнання будь-яких правових наслідків перебування осіб у подібному союзі (ст. ст. 74, 91, 211 СК України), залишивши дане соціальне явище поза межами правового регулювання нормами сімейного права.

Список використаної літератури

1. Пилипенко Ю. О. Правове регулювання фактичних шлюбних відносин за законодавством зарубіжних країн. *Право і суспільство*. № 4 (3). 2015. С. 104.
2. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение. М., 2005. С. 422. URL: http://advokat-bel.ru/articles/formation_of_the_institute_of_marriage_in_russia.html.
3. Толстая А. Д. Фактический брак: перспективы правового развития. *Закон*. 2005. № 3. С. 21.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Офіційний вісник України. 2002. № 7. Ст. 273.
5. Sheila Rule. Rights for Gay Couples in Denmark, *The New York Times* (2 October 1989). URL: <https://www.nytimes.com/1989/10/02/world/rights-for-gay-couples-in-denmark.html>.
6. Olivier De Schutter, Kees Waaldijk. Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners in Belgium. URL: <https://same-sex.web.ined.fr/pdf/DocTrav125/05Doc125Belgium.pdf>.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ Ради Європи від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.
8. Affaire Vallianatos et Autres c. Greece (Requêtes nos 29381/09 et 32684/09). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%3A%5B%5B%22001-128350%22%5D%5D%7D>.
9. Конференція «Одностатеве партнерство в Україні: сьогодні та завтра» (Київ, 21 березня 2017р.). URL: <https://gay.org.ua/conference2017/>.
10. Court rules against heterosexual couple who wanted civil partnership. URL: <https://www.theguardian.com/society/2017/feb/21/heterosexual-couples-should-not-be-allowed-civil-partnerships-court-rules>.
11. Ban on heterosexual civil partnerships in UK ruled discriminatory. URL: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/jun/27/uk-ban-on-heterosexual-civil-partnerships-ruled-discriminatory>.
12. Рішення ЄСПЛ від 25 квітня 1978 року «Тайпер проти Великобританії». URL: <https://books.google.com.ua>.
13. Рішення ЄСПЛ від 22.02.1996 року у справі «Крістін Гудвін проти Великобританії», заява № 28957/95. URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-gudvin-proty-velykobrytaniyi>.
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Х та інші проти Австрії», скарга N 19010/07. URL: https://protocol.ua/ua/analitichniy_oglyad_okremih_rishen_espl_za_st_14_kzpl_stanom_na_berezen_2018/.
15. Рішення Великої палати ЄСПЛ від 07.10.2010 року у справі «Костянтин Маркін проти Російської Федерації», заява № 30078/06. URL: <https://roseurosud.org/r/st-14/postanovlenie-espch-konstantin-markin-protiv-rossii>.
16. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Шальк і Копф проти Австрії» (Schalk and Kopf v. Austria) від 22.11.2010 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-99605>.
17. Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/1259d4263dac852ef056_file.pdf.
18. Щодо запровадження в Україні реєстрованого партнерства для одностатевих сімейних пар. URL: <https://gay.org.ua/documents/zapartnerstvo/policy-brief-registered-partnership-Ukraine-2019.pdf>.
19. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. Офіційний вісник України. 2006. № 12.
20. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року за № 501/2015. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U501_15.html.
21. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 23.11.2015 року за № 1393-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/cardnpd?docid=248740679>.

22. Звіт за 2018 рік про виконання плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. URL: https://minjust.gov.ua/section_548.
23. Дахно І. І. Міжнародне приватне право. Навчальний посібник 2-ге, видання, Київ, 2004. 312 с. URL: <http://www.vuzlib.su/books/1162>.

References

1. Pilipenko, Yu. O. (2015). The law of regulation of the actual lovers of vidnosin for the legislation of foreign countries. Law and suspension, 4 (3). [in Ukrainian].
2. Saidov, A. Kh. (2005). Comparative Law. M. URL: http://advokat-bel.ru/articles/formation_of_the_institute_of_marriage_in_russia.html. [in Russian].
3. Tolstaya, A. D. (2005) Actual marriage: prospects for legal development. Law. No. 3. [in Ukrainian].
4. Family Code of Ukraine. (2002). Official Gazette of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Sheila Rule. Rights for Gay Couples in Denmark, The New York Times (1989). URL: <https://www.nytimes.com/1989/10/02/world/rights-for-gay-couples-in-denmark.html>.
6. Olivier De Schutter, Kees Waaldijk. Major legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners in Belgium. URL: <https://same-sex.web.ined.fr/pdf/DocTrav125/05Doc125Belgium.pdf>.
7. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. (1950). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004. [in Ukrainian].
8. Affaire Vallianatos et Autres c. Greece (Requires nos 29381/09 and 32684/09). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%20%5B%5C%22001-128350%22%5D%7D>.
9. Conference «Same-Sex Partnership in Ukraine: Today and Tomorrow» (2017, March 21). URL: <https://gay.org.ua/conference2017>.
10. Court rules against heterosexual couple who wanted civil partnership. URL: <https://www.theguardian.com/society/2017/feb/21/heterosexual-couples-should-not-be-allowed-civil-partnerships-court-rules>.
11. Ban on heterosexual civil partnerships in UK ruled discriminatory. URL: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/jun/27/uk-ban-on-heterosexual-civil-partnerships-ruled-discriminatory>.
12. Judgment of the European Court of Human Rights of 25 April 1978 «Tyrer v. Great Britain». URL: <https://books.google.com.ua>.
13. Judgment of the European Court of Human Rights of 22 February 1996 in the case of Christine Goodwin v. The United Kingdom, application no. 28957/95. URL: <https://cedem.org.ua/library/sprava-gudvin-proty-velykobrytaniyi>.
14. Judgment of the European Court of Human Rights in the case «X and others v. Austria», complaint No. 19010/07. URL: https://protocol.ua/ua/analitichniy_oglyad_okremih_rishen_espl_za_st_14_kzpl_stanom_na_berezen_2018/. [in Ukrainian].
15. Judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of 7 October 2010 in the case of Konstantin Markin v. The Russian Federation, application no. 30078/06. URL: <https://roseuosud.org/r/st-14/postanovlenie-espch-konstantin-markin-protiv-rossii>. [in Russian].
16. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Schalk and Kopf v. Austria of 22 November 2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-99605>. [in English].
17. Manual under Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/1259d4263dac852ef056_file.pdf.
18. Regarding the introduction in Ukraine of a registered partnership for same-sex couples. URL: <https://gay.org.ua/documents/zapartnerstvo/policy-brief-registered-partnership-Ukraine-2019.pdf>.
19. Law of Ukraine On the implementation of decisions and application of the case law of the European Court of Human Rights No 3477-IV (2006, February 23). Official Gazette of Ukraine, 12, 16, 792. [in Ukrainian].
20. Decree of the President of Ukraine On approval of the National Strategy in the field of human rights No. 501/2015. (2015, August 25). URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/U501_15.html. [in Ukrainian].
21. Order of the Cabinet of Ministers On approval of the action plan for the implementation of the National Strategy in the field of human rights for the period up to 2020 No. 1393-r (2015, November 23). URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/cardnpd?docid=248740679>. [in Ukrainian].
22. Report for 2018 on the implementation of the action plan for the implementation of the National Strategy in the field of human rights for the period up to 2020. URL: https://minjust.gov.ua/section_548. [in Ukrainian].
23. Dakhno, I. I. (2004). Private International Law. Textbook 2nd, edition, Kyiv. URL: <http://www.vuzlib.su/books/1162> [in Ukrainian].

Ю. А. Мельниченко, старший преподаватель, адвокат
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра гражданско-правовых дисциплин
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина
e-mail: pilipenko_juliya@ukr.net

ЗАРЕГИСТРИРОВАННОЕ ГРАЖДАНСКОЕ ПАРТНЕРСТВО И ФАКТИЧЕСКИЙ БРАК: ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье проведено исследование практики Европейского суда по правам человека, а также опыта европейских стран и Украины по вопросу, касающемуся становления и векторов развития законодательства, регламентирующего зарегистрированные гражданские однополые и/или разнополые партнерства; проанализирован европейский опыт правового регулирования различных форм внебрачных союзов; сделаны выводы о путях совершенствования национального законодательства, регулирующего отношения между мужчиной и женщиной, проживающих одной семьей без регистрации брака.

Ключевые слова: брак, фактический брак, гражданское партнерство, проживание мужчины и женщины одной семьей без регистрации брака.

Yu. O. Melnychenko, Senior Lecturer, Attorney
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Civil Law Disciplines
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine
e-mail: pilipenko_juliya@ukr.net

REGISTERED CIVIL PARTNERSHIP AND DE FACTO MARRIAGE: PROBLEMS OF LEGAL REGULATION IN UKRAINE

Summary

The article examines the formation of legislation governing the relationship between a man and a woman living in the same family without registration of marriage in the member states of the European Union, as well as in countries bordering Ukraine. The author examines how in these countries the formation of legislative recognition of the consequences of cohabitation of persons living in a union similar to marriage took place; what form for such unions provides for the legislation of European countries; the European experience of legal regulation of various forms of extramarital unions is analyzed. The author provides an in-depth analysis of the principles that guide the European Court of Human Rights in dealing with complaints from individuals in such quasi-marriages. The author draws attention to how the case law of the European Court of Human Rights affects the development and development of legislation in this area both in Europe and in Ukraine.

The author concludes that the introduction of the legal institution of registered civil partnership in Ukraine as an alternative to registered civil marriage is impossible, as the introduction of civil partnership exclusively for heterosexual couples is contrary to the practice of the ECtHR. In turn, the introduction of this legal institution for same-sex and heterosexual couples at the same time, as required by the European principles of national legislation, goes against the vision of this issue by the society of Ukraine. As a result, national law recognizing the legal consequences of a man and woman living in the same family without registering a marriage without requiring any legally significant action to prove their union, without the possibility for such persons to register a civil partnership in any way (by concluding a civil partnership agreement, registration of the union with a notary or local government), create conditions for a legal vacuum. In Ukraine, in fact, there is no legally defined legal fact, which is the basis for the emergence of legal relations between such persons.

The author proposes to adopt in Ukraine the established European legal experience of legislative regulation of relations between persons who for some reason do not want or can not enter into a registered civil marriage. International, in particular European, legal trends,

as well as the case law of the European Court of Human Rights, point to the need for legal regulation of relations between persons living as one family without registration of marriage and the solution of their pressing problems. According to the author, the existing model of legal regulation of de facto marital relations in Ukraine does not comply with the principles of international law and the practice of the European Court of Human Rights. Contradictory, illogical provisions of domestic law in this area are the cause of frequent violations of the legal rights and interests of persons, which is unacceptable. The conclusion is the temporary impossibility of introducing a legal institution of registered civil same-sex and heterosexual partnership in Ukraine. At the same time, the imperfect contradictory normative regulation of relations between a man and a woman living in the same family without marriage registration demonstrates the need to refuse to recognize any legal consequences of persons in such a union (Articles 74, 91, 211 of the IC of Ukraine). The author proposes to leave this social phenomenon outside the legal regulation of family law.

Keywords: marriage, de facto marriage, civil partnership, living men and women as one family without marriage.